
DOKUMENTUMOK

HÉTKÖZNAPOK ÉS CSODÁK EGY KISVÁROSBAN

GUELMINO SÁNDOR

A következőkben Zenta egykori bírósági jegyzőkönyvéből, ún. Protocollumából adok közre részleteket. 1802-ben kezdték vezetni, és a csirkeperektől az inflációs időkben megsokasodott városi és polgári terheken át a tanügy kérdéséig minden városi eseményt feljegyeztek, hol latin, hol magyar nyelven. A napóleoni háborúk kisvárosának hétköznapjait látjuk a Protocollum lapjain.

Teljesen véletlen, hogy éppen Zenta (akkoriban Szenta v. Szénta) bírósági jegyzőkönyve került hozzám, amely a kor „környülállásairól”, viszonyairól hiteles, dokumentum értékű adatokat közöl. Előjáróban még csak annyit, hogy a jegyzőkönyv vezetésének idejében, már 1751-től a község az alsó-tiszai koronai kerületbe tartozott Martonossal, Kanizsával, Adával, Mohollal, Földvállal, Turiával, Szenttamással és a magisztrátus székhelyével, Óbecsével együtt. Az egykori tiszai határőrvidék közigazgatási ügyeit az úriszék 1848-ig Becsén intézte. A köznép bajaival a községi bíróságok voltak megbízva. Ítéletük ellen fellebbezésnek nemigen volt helye, mi több, az elmarasztalt vádlottat helyben, azon nyomban meg is büntették.

Lopni azonban néha „bocsánatos bűn” volt:

„Anno 802. die 18. Jan. tartatott törvényes ülésben fölly vétetődött Olajos Péternek abban tett Panasza, hogy Kollár István nevezetű Legénye Ládájából Kilopott, és azokat (: a mint hiteles bizonyságok meg bizonyettyák, Kit ruhára, Kit Lakadalmára elköltött:) azokat tehát magának vissza téréttetni Kivánnya.

Az bé vádolt Kollár István a bizonyságok ellen sem szólhatván magát az elégtételre obligálta, és így el bocsájtott oly móddal, hogy 15. Napok alatt azon Sumát le tegye, a büntetése pedig ideig hátra hallasztatott.”

Közvetlenül ezután a 3. pont is hasonló ügyet tárgyal, csak kissé bonyolultabban:

„Azon a nap panasztát nyujtotta Turányi György, hogy Juhász Mihály Pistyuka 24. darab Juhát el hajtotta. Mutsi János Kertésze István József azt vallotta, hogy látta mikor az bévádolt másodmagával arra ment és aztis látta, mikor a Juhokat hajtották, de hányat? azt nem tudhattya, azon föllül vallja, hogy másnap el menvén az Szállásra Mutsi János Menyétül Kért egy darab hust, mivel látta, hogy 1 1/2 Juh hus Lógna, a mellett pedig 1. Zsák hustis talált ott, és azt meg tapogatván mivel tapasztalta, hogy abban is hus volna, ismét Kért hust, de a Menyetske azt felelte, hogy nemadhat, mert a Juhászé,

ezen okbul tehát mivel a bizonyság által terhelhetne a bé vádolt Juhász, a dolog pedig Nagyobb, mint sem hogy az Város Törvénye el végezhetné, azért a Kárvallott a Főllebbvaló törvényhez útasettatott.”

Másutt pedig ezt olvashatjuk:

„Anno 815. die 21. Januaris Takáts Trézsi és Virág Panna panaszolkodnak hogy múlt Ejtczakán észre vévén hogy valami dobogás pitvarjukban és Komrájukban volna, Kimenvén Körösi Misát máskép Gyuszit megtalálta, akit ötett bottal fenyegette hogy ki nem menne nyomban paitássa Egy Szalonát, és száraz Diszno Húst ellopott és midőn onnant láрма miat elszaladt volna rábukkant Balog Andrásra aki éjeli Strázsáról haza felé ment volna Kiis hogy Város Házához bekísértette volna megszabadítóját 2 *fkal* megváltani akarta, hogy pedig a Kiséző reá nem állott elszaladással magát Kiszabadította, hova is kőbollott hova nem, utollyára Bárány Jakab Házához betért, de a Subáját a mellyben a Tolvajtságot elkövette, és Balog András által bé Kiséretettet volna elhagyta, hanem Szürbe, amely Subán felöl akkoriban volt, ahonnan hir adás után, be-is Késértetett, Kérik vallásra húzatni, és mind ellopott Szalonáról, mind pedig Subájáról és Társakról Kérdést tétetni.

*

Ez bekésértetett gyanus Tolvaj mind panaszosoknak, mind pedig bekésérő Balog Andrásnak vallásait meghamisitya és tagadja hogy Ő néki soha Subája nem volt, nemis ösmerik ötett, nemis látták, hanem hamissan reá fogják melly tselekedetért Betsei Tömbötzbe bé küldetik, éjeli való Kőborlásáért 12. Botok ütéssel alá vetetett.”

Vagy: (816. septemb. 2.)

„Bugi Örzse Széntai Lakosné panaszolkodik, hogy Kiss Istvány Tsavargó 9 Darabb Lugyait, melyek között három hizott, és 5 Meddő volt ellopta, mellyek közül-is hármat ő nála, az az a bé panaszolt Kiss Istvánnál találna Kérvén magának megfizetettini.

*

A bépanaszolt Kiss Istvány Törvény eleibe idéztetvén noha ezen lopását tagadná, de a Szavából midőn kitezene nyilván, hogy tsak Hat Ludat ölt volna, de az Kárvallott Aszszony által abban a tálban, a melyben Lud hus volt három fej találatott volna, annál inkább ötett gyanuba ejtette, aminek okáért, mivel tsak hat Ludakrol vallott volna, anyinak lefizetésére szoritatik, ugy hogy minden hizott Ludért 6 *fkat*, és három meddőért 12 *fkat*, Summába 30 *fkat* lefizessen és hogy roszt tselekedete büntetlen ne maradjon jövendőbeli példájáért 24. botokkal megbüntetik.”

Különösen érzékeny volt a város az erkölcsökre, azoknak megsértését bizony kiadósan jutalmazta, mert eleink sem voltak mentesek a test ördögének csábításától, jó néhány feljegyzés maradt fenn ezekből is:

„An 804 ike 17 Jan. Györe Pál szabadságos Katona Gyanus Háznál, s ugyan Ágyasánál Parantsal Etzakának 12 ora táján meg fogatott, és Árestomban Száratott ily feslet életben már régen tapasztaltatott, azért most Ő 15 Botok el szenvedése alá oly formán

ítéltetett, hogy ha még egyszer tapasztaltatni fog ily rossz életben az Regementhez utasítatni fog.

✱

Virág Örszi Monostori Csikos Bujtár Felesége mivel hogy Gyanus háznál találatott, és Passus nélkül itten Csavarogván mint Kórborlo 12 Korbátsok ütésével meg illetetett, és vissza utasítatott.

✱

Mátyás János Szabadságos Katona már régen tapasztaltt Kurvasága, s fajtalan Élet el követése véget 12 Botokkal oly meg hagyással meg büntetett, hogy ha még egyszer ily fajtalan életben tapasztaltatni fog a Regementhez el Küldetetik.”

De a közszemérem és a tisztességes élet ellen másképpen is vétett az akkori ember. Tanúskodnak róla a következő feljegyzések:

„A. 805 die 22 Januar Tott Jakab Hitvesse Lázár Klára Törvényünk előtt panaszt a végre tett, hogy a midön Sör Kortsmából mulatság nézéséről Banovatzky Kata Zsellér Aszonyával békességgel Haza ment volna; akkor Barsi Istvány Lázár Kalárát mint panaszost Estve 9 ora tájban Utza Közepén minden szemérmetetiséget félre tevén, erőszakosan parásznaságra Kényszeríteté; mind hogy pedig az panaszos magát védelmezvén az Lármára Virág Györgyné Sipos Panna, és Asztalos Kata el érkeztek, még azoknak Jelenlétekben szemérmetlenül Kényszerítete, s’ meg hurtzolta s’ tsigázta, ily szenvedésért, és tulajdon Udvarában is való erőszakos Cselekedeteiért illendő büntetést Kíván.

Végzöndés

Mivel hogy az feljebb jetzet Bizonságok hitük le tételeknek ajánlásával vályák, hogy Barsi Istványnak az a eltökélt Szándékja volt (: a mind is már Nadrágját oldva szemlélték:) hogy erőszakosan Lázár Klárával parásznaságot elkövesse, és ötöt Udvarában anyira özve hurtzolta s’ Csigázta, hogy az Bizonságokrol Házban beveszetetett; azért is az ily illetlen Cselekedeteiért Szenvedés fejében Panaszosnak tulajdon kívánsága szerént Hat forintok, az erőszak fejében pedig 12 Botok itélteték, melynek végbe vitele okán Peisitz Eskütre bizattatik.”

Vagy:

„22 Juny 812. Tápay József, Takács János, Farkas Imre, Répás Istvány, Molnár Mihál, Takács János ifju, takácsi Czébül, város Hadnagya Gere Pál, és Kossik József éjeli vigyázó szokás szerént éczaki Patrolra el rendeltettek, éjfel után Két orakor Dabasy Mátyás nevezett Kortsmába be menvén, ottan Nemes Tamás Istványt, három bújá Aszszonnyal meg találván, Gubik Örszét Kit már tudtak, hogy Tamásnak Kurvája, meg intették, hogy mit csinálna ott: a Nemes Tamás Istvánnal, mire is az nevezet Aszszony Hunzfutok nem Baszollok miért kérdeztek; mely szavaira az Aszszonyt Áristomba bé késértetni igyekeztek, de hogy Nemes Tamás Istvány Káromkodva ötöt erőszakosan kezeikből ki venni akarta, ezek is magok hivatalyának eleget tenni akarván, nagy erővel is bé késértették: Nemes Tamás Istvány ezt látván, maga magát vélet együtt bé záratta; panasz képen Kérik, hogy eő nékik ezen tett betstelenségért, és Huntzfut név adásaért elég tétel szolgáltaosson.

✱

Mivel hogy Neves Tamás Istvány a mi Törvényünk hatalma alá nem való, ez eránt Nemes Vármegyéhez folyamodni szükséges; Gubik Örzse pedig az illetlen szavakért 12 korbátsok alá vetetik.”

Vagy:

„Die 29. Aprilis 815 Bálind Tamás Felesége Bányai Örzsébet, kiis ötet hitetlenül elhagyta Ketskemétről mint Katonával öszve szüvelkedett rosz életü Aszszony vissza utasított, 's tett Vallásait, melly Ketskeméti Fiscalis Úrtul leküldtetett megüsméri, mint vétkes rosz Személy 12 Korbátsokkal megbünttetett, 's Urának által adatott.”

Arról már nem szól az írás, hogy a boldogtalan férj milyen fogadtatásban részesítette hűtlen, katonával „öszve szüvelkedett” hitvesét.

Következő példánk ismét csak a mosdatlan szavakért, káromkodásért marasztalja el az egyik zentai polgárt. S nem is akárhogyan!

„Anno 815 die 6. Julis. Patots Pál és Lymbotzky András törvényünk előtt jelentik, hogy Kováts Móses más kép Hajig Molnár, a midőn tilalom ellen az Rétben ő általok, mint Város Tsöszei által az Kaszálástul tiltatott volna, az örökségeket nem tekintvén, illetlen modon őket megtámadta otsmány szidalmazásokkal, *bassza Szentyt, Törömtőét Lelkit* 's több efféle otsmány szavakkal illetve, mellyekre Készek megesküdni kérnek elégtételt.

*

Mások példájára piatzon 25 botokkal meg büntetett.”

Következzen most még néhány e témakörből származó szemelvény: „Tyirity Glisó Kóborló, másképpen Kömives Legény éjtzakának idején az ide valo Lakos Netya Doin Felesége Milával rosz Erkölsü Aszszonnyal, aki az Urát hitetlenül elhagyta, gyanus helyen találtatván.

*

Mivel már sokszor sokszor publikáltatott az, hogy Dob szó után az az 8. Óra után Este Kóborlani nem szabad, azért Ötett mint Kóborlót 12 bottal, és rosz Erkölsü Aszszonyt 12 Korbátsokkal megbüntetni.”

„Die 5 Martis 816 Huszák Istvány Kortsmáros mint Kurváknak pártfogója 's több izbenis az ilyen rosz tselekedetiben 's még nála rosz Személyek tartozkodása-is tapasztatott, 's még olyan rosz Aszszonyi Személyeknek Kik töle behajtottak, 's Kanisai Birák Levele szerint valóságos Tolvajnak találtattak. Kiszabadulásán ajándékok ajánlásával esedezet.

*

Azért ő mostanság mint Gyanus rosz személy 12 botok büntetésével meg illetett; ezek utána hogy ha ilyen tselekedetben tapasztaltatni fog O Betse Magistrualis Tömlötbe fog küldetni.”

Még két kihágás „káromkodási ügyben”: ezekben mindenekelőtt a büntetések érdekesekek, nem mindennapiak.

(817. jul. 28.) „Farkas Albert Ejtzakának Idején részeg fővel elkövetett otsmány Káromkodásai végett mostanság 24 Orányi áristomi szenvedése mellett Templom számára egy Forint viasz Gyertya megvövéseire íteltetett, máskor pedig ily vétkért Testi büntetések fog vétetni.”

(817. jun. 10) „Feő Tisztelendő Plébános Rass Istvány Úr, Molnár József, Bilitzky János, és Nagy Mártony Istvány Széntai lakosok panaszára Lédétzky Ferentz Istentelen Káromkodásait megvizsgáltatni, és hogy ha Városi Törvényünket büntetése nem illetné, érdemes büntetése megnyerése végett illető Juris dictionak bizonyságok vallása mellett által Küldetni parantsolja.

*

Sógor Ilona, mint az elvádolt Lédétzky Ferentz Anyósa, Molnár József Hitvesével Gyetvai Treziával lelkek ösméreték szerint, 's Esküvések ajánlása mellett vallyák mivel az elvádolt hitvesse el türhetetlen verések után ejtzakának idején édes Anyához futott ki után-is nagy duronggal jöven bé zárt ajtókat iszszonyu nagy Káromkodások mellett Basszom Istenedet, Jézusodat, Márijadat, Szentedet, 's boldogságát ajtot betörni szándékolkodot ezen Káromkodásokat, amit anyosának, Hitvesének, és ott quartélyban lévő Kuldulo Szegedi Minorita Barátnak ki okádni nem irtozott, mint hogy fellobbant mérgét védelmezők miat feleségén kinem önthette, nagy Lármára fel ébredt Szomszédok hallatára anyosára, 's feleségére Házat reá gyuitani, magát-is azután megüti mondotta, nagy Káromkodások Közt elmenvén, Kevés idő Vártára Muzsika Szóval, 's Kurjongatások, azon elstált ismét nagy Káromkodások Közt anyósátul feleségét Kezébe által adni Kérte, mint már feltüzesedett, hogy ha Biro segítsége által fel tett rosztzéljátul el nem fogatatott volna, az dolognak legroszszabb Kimenetelt következett volna, mint hogy pedig az elvádoltnak nem első tselkedete, 's mint az bizonyságok-is valyák, még éltében Apósát, Anyósát, 's Feleségét előbb Ki tett irtoztató Káromkodások mellett elroskadt szánakodásra méltó öregeket Kedve szerint verni nem irtozott, mivel pedig ezen bordozodást gerjesztő tselekedetek, mások példájára Sulyos büntetést érdemelne, 's ezen Városi Törvényünket büntetés Kiszolgáltatásátul tiltana, Azért az elvádolt Lédétzky Ferentz O Betsei Föben járó Törvény Szék Törvénye által nyerendő büntetése miát Districtualis fogházba küldetni rendeltetett.”

Másutt pedig ezt olvashatjuk:

„An 805 die 15 Maj Sebestyén Mitrovits Nzetes Simony Branyovatsky Arendator Ur Bor Ispánya ekképpen sérelmessen panaszát előttünk nyujtotta, hogy Tegnapi Napon nem tudgya honnand, és mi okra való nézve Ferenczy Imre Lakatos Mester ember az Sör Kortsmában Szalajelli*, hogy Ösz Gergely és más vidéki emberek előtt ekképpen betsületét *Barom az Akasztófára, s Huntzut Lelkét*, és más több illetlen szavakkal megsértete lészen. Kéri törvényünk eljbe álitatni, és elegendő elégtételt Betsületének visszatérítése mellett szolgáltatni.

*

* Feltehetőleg elírás. Talán: szájjali? (Szájalt.)

Ferenczy Imre Törvénybe álitatott, véletlen Sebestyén Mitrovits ellen tett betstelen-ségeket jól meg ismervén azért ily jövendőbeli másoktól származhatandó Kisebbségeknek el távoztása véget 24 óráig Arestomi szenvedésére és az Káromkodás véget Templomra 6 Fok le füzetésére íteltetett, de az panaszos irgalmasságából arestomi szenvedését elengette, hanem Bizonyosságok és törvényünk előtt meg követte, 's Betsületét vissza térétvén; ime fel jedzedni rendeltetett."

Vagy:

„Die 12. Aprilis 806. Marko Sztepnatsev Eskütnek sérelmes panasza Űveges György Kortsmáros ellen felvételődött, hogy a midőn egy pohár Bor ital Kedvéért Gombár Lörcincz Esküttel Börze Pál és Berta Gergely Szentai Lakosokkal hozzája be fordultak volna, nem tudatik mi okért fertelmes Káromkodásokkal, illetlen s' Huntzfut nevekkal nem csak ötet, hanem az Birot és egész Tanátsot meg Kisebbitete, és illette, ezen illetlen el követet Cselekedeteit felyeb Ki tett Bizonyosságok meg erősítik; azért példás büntetést ily jövendőbeli esendő Kisebbités el távoztatása véget Kiván.

Mivel hogy ezen tselekedete nem első volna és már több izben magokat is meg Kisebbitet légyen, érdemlet büntetése törvényünket feleszné, az elégtétel meg nyérése véget az Uraság Székére hallasztatott."

„Die 25. Junis. 806. Majoros György Panasza Börze Mihály szomszédgya ellen fel vevődött, melyben sérelmessen terjeszti, hogy az Kertyében találatott Zselérje véget illendőül Majoros Hitvesse Börze Mihályt meg intete, Ő erre Kertben menvén gyümöltésben az Zsellér Kárt tévén meg szemlélte, Leányainak és Szabó Panna jelenlétében Majoros Györgyöt illetlen szavakkal, és otsmány káromkodásokkal meg Kisebbitete légyen, mely elkövetés bestelenítése miatt, és Káromkodásaiért illendő büntetést kíván.

Szabó Panna Bizonyosság Törvény elejbe álitatott, valya, hogy minden okvetlenül, (:mint egy felfuvalkodot méregel:) az Ő és Leányainak jelenlétében Majoros Györgyöt hunzfutolta, Akasztófára valózta, Szentjét Teremtését, és a Ki Teremtete mivelte, és több ilyen Istentelen Káromkodásokkal szidalmazta, mely vallásaira hitét is ajánlya le tenni: Azért Börze Mihály felyebb kitet bestelenítésért 12 botok elszenvedése alá, és fertelmes Káromkodásaiért pedig 6 Fok Templom Cassájában való le füzetésére íteltetett, mely executio végbevitelére Ivan Peisity Esküt rendeltetett."

„Die 2. Martis 816 Toth Istvány azon panaszkodik, hogy Mikus Jánosné minden ok nélkül illetlenül megszitta, a házát egész Bordély Háznak, 's kurta Kotsmának, holot-is Gyanus Személyeknek rejthelye volna kitévén mind annyi Szomszédgyait illetlen fenyegetésekkel ijezgeti Kérvén ötet megfenyegetetni.

*

Mivel az elvádolt Aszszony mint rosz természetű, 's erkölcsére ugy irtótató rosz nyelvre való nézve igen ösmeretes volna; szomszédjai által minden rosz tselekedetei megvilágosított volna, nem különben általunk-is több izbenn nála rosz és gyanus Személyek ejtzakának idein találatván, nyomban az Városbul testi büntetés mellet kitsapattatik, az bevádolt pedig orgazdájoknak rosz tselekedetekben ösmértetvén, ebben ugyan az esetben elgendő bizonyosságot mind ezek elől adnának mostanság jövendőbeli megbobítására, és másoknak példa kiszolgáltatására 12 Korbátsokkal megbüntetett."

A visszeseő bűnöst, különös tekintettel rossz erkölcsére és természetére, alkalomadtán még száműzték is a városból. A fenti szöveg erről a szegyeteljes kicsapattatásról számol be.

„Die 2 Decembris 811. Révbéli Kortsmárosné Stroz Anna azon panaszkodik, hogy Pozsvány Istvány Lakosunk nem tudgya mi okra való nézve meg kurvázta, és 6 Disznók Tolvajjának gyalázta, elég tételt kér.

*

Megösmervén az el vádolt tett cselekedeteit testi büntetésre érdemesnek találtott, de mivel meg sértet rész neki meg bocsáított, és az büntetéstül fel oldozta, ugy ha ezek után még többször ilyeneket el fog követni, minden engedelem nélkül büntetés alá vetetni fog, melly is fel jegyezni fog.”

A közrend és csendrendelet elleni vétségeket ugyancsak megtorolta az akkori bíróság. Két példával igazoljuk:

(12. Aprili 806.) „Azon az Napon Feladatot Szentai Muzsikások ugymint Farkas Istvány, Horváth János és Czéko Mihály, hogy Husvét Ünnepeén Kortsmában Királyi Parancsolat ellen szegültek, melly tilalmas Muzsikálásokért mindenik 6 Pácza büntetés el szenvedése alá ítéltetek, ezen fellyül nekik Keményen meg parancsoltatik, hogy más napokon is az Kortsmákban 10 oránál tovább muzsikálni Szabad nem léssen, hogy ha ezen parancsolat ellen fognak tselekedni 25 botokkal meg fognak büntetni.”

(Anno 815 die 6. Julis.) „Boldizsár Antal Felesége azon panaszkodik, hogy Sándor Istvány Felesége az Kortsmában véle öszsze veszvén feit megvérzette az Chyrurgusi Kültség, 's fáradság megizetése mellett elég tételt szerezni Kér.

*

Törvényünk előtt Kozér Mihály Kortsmáros Hitvesse lelke ésmérete szerint vallyá hogy az panaszos fejét az Ura Boldizsár Antal be törte légyen 's ez mellett az elvádolt Aszszon ötett båtorkodta verni azért hogy panaszos Urának Ágyasának vallotta állatlunk mind az Kettő bünesnek találtott, mind az Kettő-is az Chyrurgus költsége fizetésére ítéltetett, mind hogy azis kivilágosodnék, hogy az Vádolt nagyobb vétkes légyen, 's panaszoszt ingerlette, Sándor Istvánné 12 Korbátsok alá vetetett.”

Gyakran álltak bíró előtt a zentai polgárok alku megszége miatt:

„Die 14. Augus. 806. Simony Branovatsky Consultur Úr, Bilitzky Joseff Biro, Zolnay Jakab, Gyüre Joseff, Jabrankovits János és Gombos Lörintz Esküttek jelenlétekben következendő panaszok elvégeztettek.

1°

Simony Fischer Szentai Zsidó panaszkodik, hogy Végh Andrásnak 27 forintokat gyapjura foglalól adott, Ő az Juhait eladván, gyapjut alku szerént már most meg nem adhatná; Kéri, hogy Végh András 130 Juhokról esendő gyapjut természetül szereze meg, és neki ítéltessék.

Végh András törvény elejbe álitatván azt valya, hogy Ő semmi foglalót panaszoszul föl nem vett, hanem épen tsak alku szerént töle Zsuba Böröket vett, melynek árával

több izben kínálván fel nem akarta venni 's mind egy erőszakosan Böröknek árát gyapju foglalójába akarta be tudni, mind hogy az panaszos ezeket meg ösmervén, találatott, hogy Végh Andárs 27 *foknak* Interes fejében 5 *fokat* füzessen, melyeket is Végh András jó akarattal törvény előtt panaszosnak Tőke pénzzel együtt le füzetett.

2°

Simony Fischer ismét Tima Szavity Szentai Lakos ellen nyutya panaszát, hogy Önéki 5 *fokat* Kőből árpára foglalóul adot, és Ő az árpát másnak el adta, panaszosnak pedig Kereskedővel tett Contractus szerént anyi Kőből árpát drágábban kelletet venni; ezen kívül ismét 2 *fokat* Őszi Gyapjura adott, ez Őszre Juhait meg nem nyiratta, az Tavasz Gyapjút pedig másnak el adta törvény által igazságot szolgáltatni Kiván.

Tima Szavity Törvény elejbe álitatván, valya hogy Ő nem tsak az 5 *fokat*, hanem ezen kívül 10 forintokat Simony Fischer Zsidotul árpára fel vett, de Ő alku szerént panaszosnak távul létték az 30 Kőből árpát azon Kereskedőnek, Kinek részére vevődött, által adta, és az foglalóul fel vett 15 *fokat* le is huzta, azért ezen panaszában Simony Fischernek semi keresete nincsen: A mi pedig panaszának második részét illeti, Tima Szavity azt is megösmére, hogy panaszoszul 2 *fokat* Őszi Gyapjura fel vett, és Ő örömost alku szerént az gyapjút által adta volna, hogy ha meg nyirhatta volna Juhait, de mivel Őszre sok alkalmatlan Bör forgottak meg nyiratni nem merészlette; hanem az foglalót tavaszi gyapjura fent tartotta, azért panaszoshoz el menvén Őtet tavaszi gyapjunak alkujára Kényszeritete, s' etzers' mind 60 *fokat* bizonyos Szükségére Kért, Őtet kisegitvén s' ajánlotta, hogy Szállására mentől előbb ki fog menni, s' hollot mind Juh Börökre, s' mind gyapjúra fog alkut tenni; ez nem gyözvén várni Szükségétül szoritatott az gyapjút Kényszeritetet másnak el adni, és így Szükségét Ki pótolni: mind hogy pedig ezen Ki tett fél peresnek szavait panaszos meg ösmerné Ő bünösnek találatot, hogy a midön tavaszi gyapjúra Tima Szavity alkut akart tenni, mért nem egyezet meg véle: azért Kivánságátul el moszditatik."

„Die 9. Septembris 814. Ketzeli János azon panaszkodik, hogy egy Lovat 30 *fkon* Frantz Montag Szentai Zsidonak olly Kötés által el adta, hogy mivel 10 *fkat* lefizetett, hátra levő 20 *fokat* 5 Julij 814 O Betsén tartatott Vásárra lefogja fizetni, mint hogy illy Kötésért elfelejtkezvén mivel az Ló megdöglött semmi féle képen elégtételt nem akar tenni.

*

Mivel az ados 20 *fbul* valo adósságát megösmerne, s' több izben ezen adósság véget néki Termíny is adatott, de mivel a Lo Keze alat megdöglött panaszosat a Lo ára várakozásra kényszeríteni akarja azért nyakas szava miat Aristomba tétetett, és hogy ha 15 Napok alatt elégtételt nem fog tenni nála találandó vagyonokbul az panaszos Kifog elégitetni."

A ló miatt gyakran összezördültek az emberek. De nem kisebb becsben tartották a tehenet sem. A következő szemelvény, mondjuk, Ravaszkodás a tehen körül címet viselhetné:

„Anno 1807 die 12. Januar: Gombos Lörintz panaszkodik, hogy Megadgya Mihály Szentai Lakostul mult Esztendőben Őrzsébet tájban egy Tehenet vett, mely Tehenet

belső rothadó betegségben lenni tapasztalta, azonnal el adónak vissza adni akarván, de az eladó oly kötés alatt ismét az Vevőnek által adta hogy ha ez Tehény azon rothadó betegségben két Esztendő mulva meg döglene, vagy az Tehénnek árát, vagy pedig az Tehény helyet Tehenet fog adni. Esztendő alatt ugyan azon betegségben az Tehén megdöglött, és már egy Ifiu üszőben megis egysztek, már most egyszégről nem akar tudni. Igazságot törvény által szolgáltatni Kér.

Megadgya Mihály törvény elejbe hivatott az Panaszosnak Kitételéért, és maguk Kösztt tett alkudozásokat meg ösmervén, ezen Törvényünk előtt ajánlya, hogy Gombos Lörintznek már utóbb tett egyezés szerént az Ifiu üszőjét által fogja adni, mely egyeségre egyenlő akarattal előttünk lépven ezen Prothocollumba feljegyezni rendeltetik.”

Szerződés felbontásáról tudósít a következő részlet is, de érdekességként benne még a nagy-nagy lokálpatriotizmust is fellelhetjük. Mert a zentai a zentainak előbbre való kellett hogy legyen minden más városból származónál, „idegennél”!

(Anno 1807 die 12. Januar.) „Győmrei Ignázt panaszolkodik, hogy Sándor Istvány Bandáját Lakadalom tisztességére 20 *fokban* meg fogatta, Ezek az alkut meg vetvén, Vidék Helyre Jazovai Kertészekhez több Pézért el menni merészelték, ezek helyet panaszos ismét más Muzsikusokat drágábban kellett fogadni, azért általok tett Költségeket vissza ítéltetni kére.

Mivel az Czigányok Biró által meg voltak intve, hogy mindgyárt foglalóuk nem volna is meg, az Helybeli Emberek mindenkor előbbvalók, mint Vidékiek, azért ne merészelnének által menni; Mégis az Czigányok Piros Mihálytul felbiztatak, és az Biró parantsolatyát megvetették; Mivel Piros Mihály mindenekben Bűnösnek találatott, azért Ő 16 botok el szenvedése alá, és panaszos által tett 3 *fok* Költségének le fűzetésére, az Czigányok pedig panaszos által 16 *fokban* feljebb fogadot Muzsikusok Bére le fűzetésére ítéltetek, mely végzés beis telyesitetett.”

Egy példa arra, mi jár a szokások be nem tartásáért, legyen az akár babona, akár vallási megkötés:

„Die 15. Augus. 814. Répás Istvány Hitvesse elvándoltatott, hogy ő Nagy Boldog Aszszony Viradatára nagy merészséggel Kinyeret Sütni batorkodott, ezen halhatatlan dolog viget 24 Korbátsok alá vetettet, de mivel terben légyen testi büntetése elengedtetik hanem Boldogságos Szüz tiszteletire 6 *fok* le fűzetni tartozik.”

A továbbiakban pillanstunk a társadalmi hierarchiába!

(An 804 ike 17 Jan.) „Burkus Szabó Pál mivel hogy Gazdáját már három izben elhagyta és tsavarglása által rosz társaságban keveredet, azért is Őtet mint Tettes Vegye Statutum meg Szigoru 13 Pálczák el szenvedése alá oly feltétellel ítéltetett, hogy azonnal előbenyi Gazdájához Szolgálatban vissza menni tartozik.”

„Anno 1807. die 24. Januar. Juhász György panaszt teszen, hogy Barna Joseff Gazdája által ugy megveretett, vass három szeggel (: a mint is az Chyrgusnak Visum reptumjából ki tetszik, :) hogy bal Keze Szárának tsontya meg hasadot, e mellé két veszedelmes Sebek valának, azért Kéri, hogy 16 Napok alatt szenvedet fájdalomért, és okozot Költségekért elégtétel rendeltetnék. Panaszosnak szavából Kitetszene, hogy Ő az veszélyre alkalmatosságot adot volna; de mint azon által Barna Joseff, vass három szeggel való veszedelmes Sebek gyógyításáért Chyrgusnak ki tett Specificuma szerént 13

fokat és 36 Kt, panaszosnak pedig Szenvedés fejében 12 *fokat* le füzetni köteles leszen, melyeket is törvény előtt ezen végzésnek eleget tett.”

„28-a Julij. 814. Ketzely Mártony azon panaszolkodik, hogy Két Béresse, Megagya János, Szölösi Mihály elhagyták, Kéré Tettes Vármegye Rendeletei szerint megbüntetni, és vissza utasítani.

*

Az ily rossz szolgák példájára mind az Kettő 18 botokkal meg büntetettek, 's vissza utasítatik.”

„Anno 1814 die 13. Augus. Tripoltzky Mihály és Arsen Vukov Esküttek jelentik, hogy azon betsölésére Károknak, mellyek 9-ik napján a folyó havának jelentettek, megvizsgálván és meg Betsülvén találtak volna Panaszos Tosa Branovatsky, akinek Stevan Pivarov és Stevan Zubanov Buzájába és Zabjába Disznok által Kárt okoztak; azok Kár 3 Köből Buzába, és Két Köből Zabba betsöltettek. Ugyan avval az alkalmatossággal Jovan Vlanikolin Zabban okozott Szima Vuity által lévő Károkat megvizsgálván, megbetsültettek. Négy Köből Zabban más darabban pedig tett Károkért, olyan hoszaságu és széleségü darab Zabot, Kiszabni, és megadni tartozik.”

„814. die 14. Augus. Gazdag Mihály és Tima Branovatsky Esküttek jelentik, Kik-is Doberlitzá Isidor Nemes Vármegyének Betsületes Eskütyének Kérésére, Pessity Moiszilo Zabjában Menetes Lovaik által tett Károkat megvizsgáltatni, és megbetsülni Ki Küldetettnek hogy azon okozott Kár három Köből Zabra Találtatott. Ugyan azon a napon Obradov György Zabját mellyben Branovatsky Szimo Ur Disznai Kárt tettek megvizsgálván három Köből Zabra Kárnak lenni megbetsültetett.”

(814. die 14. Augus.) „Kálmány Mihály és Szabó Mátyás Hitvessei jelentik hogy tegnapi 4 és 5 Ora Közt hollot leg Szelesebb, idő vala Árvai János Padlásáról nagy föst látzott, és az Létzek Közt szalmából öszsze Kötött Tsóva, mellyis Lángot vetni látzot, találtatott, és hogy ha Isteni gondviselésből ezen Tüz meg nem gátoltatott volna; Sok Lakosokat utolso Sorsra ejtett volna: Az Ház Tulajdonossa távul létében Hitvesse megjelent az Tolvaj feldugását más kép nem gondolhattya azon okkul, mivel az Pallás ajtaja Konyhábu is volna, 's a midőn ő Templombul haza jött volna, akkoron az Menye konyhaajtott Kinyitván Szömközt Ki jött és Kapu előtt ülven, ő pedig szobában Sinka György vejével jól ideig méglen tsak Szomszédok Tüzt nem kiáltottak, beszélgettek, erre gyanus Menye meg sem ijedet, söt kiabálni merészelte, hogy ötet az Szomszédok-is gyanuba vették nem a tietek égni fog, ezen kívül Anyosának Szavait-is megerősíti, 's tétovázo Szavaibul maga magát egész gyanusnak gyuitonak álitotta méglen világosabb probák nem fognak álitani örezet alatt tartani fog.”

„Anno 1807. die 18. Decemb. Blaho Panna Bilitzky Tamás Élete párja panaszát terjeszti, hogy Bilitzky György Ő régebbik Ura, az Ő Ura Házához jöven, és látván, hogy maga etzetes Korsoját eltörte arra fogván, hogy az Anyuk felé akarta vágni, hajanál fogvást földhöz vágta, hurcolta, Ümegjét el szakajtotta, testét öszve verte, az illyetén illetlen tselekedeteiért elég tételt Kér.

Bilitzky György törvényünk elöt maga is hibáját meg ösmervén, mind azon által az

panaszos alázatyára nem igyekezvén, meg érdemlet büntetését meg engedte; hanem az Ümögnek és öszve tépet Kendőjének vissza térésére ítéltetik.”

Mint az Egyesült Államokban az ezerkilencszázhuszas évek prohibíciójának idején, itt a múlt század elején a szeszfőzésre királyi tilalom volt érvényben. Borra, sörre ez nem vonatkozott, annál inkább a pálinkára. Persze, akkor is akadtak, akik a tilalmat megszegték, mi több, becsempészték a pálinkát a városba, és titokban árulták. Erről tanúskodik a következő bírósági ügy:

„Anno 1807 die 28. Decemb. Szüts Joseff Szentai Lakos, s' Sör Kortsmáros panaszolkodik, hogy Boldizsár Mártony, Zsadányi György és Farkas Albert Szentai Hegedüsek az ő Házához el jöven Sört Kértek, és mikor az Sört ki ittak volna, akkor Sörös Edényeket földhöz vagdalták, tsunyául káromkodva, hogy Ő nékik pálinkát is adgyon, ugy Kintelenitet maga Ötsétül Két Itze Pálinkát Költsön Kérni, és önékik adni, abbul egy Itzét magokkal vitték, az Árat 48 Kkat le tették, azt pedig az Arendás Urnak el vivén Kurta Kortsmárosnak lenni be vádolták, hogy ezen mint erőszakossan való Kikérés meg vizsgálta,sson, folyamodik.

Az említet be vádolt Hegedüsek az Ő nyakasságuk és engedetlenségek miat, mellyet a Kiss Birókon meg mutatak, és tsunya Káromkodásukért 12 páltzákra mind egyik ítéltetnek: Sörös Kortsmáros pedig, és az Ő Eötse, a ki Pálinkát vidékrül be hozot titkon; Contractus értelme szerént Arendás Urnak eleget tégyen, Kiis mint titkos italméró improthocolátatik.”

A múlt század elején ha a derék zentai ember végrendelkezett, a bírósághoz fordult, hogy testamentuma feljegyeztessen, és az írás által biztonságot nyújtson örökösének. Két ilyen írásos hagyatkozást idézünk:

„Anno 814. 25. Julij. Tanaszia Szlavnity Szentai Lakos Törvényünk előtt megjelenvén, másképp megörögödöt, és beteges sorsban lévén, jelentvénis, hogy ő még jó és egészséges erőben lévén, a Két Fiait ugy mint Pétert, és Antalt egészlen és Atyai jusbul Kielégítette légyen, és azon just, amellyet magának megtartott, egy harmat rész Száraz Malomnak hagyot 5 6/8 Kapa Szöllöt, minden vetöre egy egy Lántz buza 17 Lántz Szállás Földöt, Koszta legkissebb fíjának ugy hagyta hogy mind ötett mind Feleségét betsöletessen holta napjaik tarta, és meghalasztokat el temessen; ezen Kivánságait írásba tetetni, és Kosztya Fíjának, nagyobb biztosság véget, hogy halálnak utánna-is Bátyai Keresményeiktül bátorságban maradhasson Kiadatni kérvén, Kinek-is ezen helyen Kivánságára ezen írás Kiadatott.”

„Anno 814 die 19. Septembris. Mikus Jakab törvényünk előtt meg jelent élő nyelvél minden kinszerítés nélkül előttünk következő vallását letette 's tökéletes szándékát ekképen kiterjesztett légyen; hogy mivel Ő meghólt feleségével semmi magzatot nem mutathatott Györe Thereziát 8 Esztendös Korában örökben hitvessével együtt olly fel tétel alatt felfogattak, hogy ha magát megbetsülni fogja holtunk után minden ingó 's ingatlan maradandó vagyonait mint tulajdon Gyermekéiknek fogják hagyni mint hogy említett Györe Theresia 32. Esztendök elfolyása alatt mindég nálunk lévén 's minden féle nyomoruságaiban hiv szolgáltyát mindenkor megtartana söt most már előrögödöt, fellyebb említett Mikus Jakabot gyámoltalan sorsában tulajdon fáradsága által szerzet Élelemből-is táplálta egy szóval minden esetben Kész szolgáló vala azért megfontolván 32. Esztendök alatt tett hiv szolgáltyát említett Györe Trézsinék mostanság talá-

landó vagyonaít úgy mint Házat 4. Lántz Buza fölgýt 9. Kapa Szöleit 's minden ingo Jozságait meg másolhatatlanul által adta hogy ötet ezen szerzet 's ezen fogadot Leánya által mint ekkoráig fent tartott vagyonaiban senki háborgatni ne meriszellye, hanem holta után-is többszer említett Györe Theresia és ezen Jozsággal tetszise szerint disponálhat, 's azért ő megjelend 's akár melly nyavalyában esend valamint eddig ezek után-is hiv szolgálattal lenne holtya történetével tisztességessen eltemetni. Ezek mellett pedig 3 Esztendőök előtt tett Testamentomát meg semisettvén; Sz. Misék Szolgálatyára 20 *fkat* Sz. Háromság Költségei kipotolására 23 forintokat minden vetekedés nélkül kiadni köztölös léssen melly vallása tökéletes szándéka mind az Két résznek bátorságára feljegyzenni rendeltetett."

A Protocollumban megannyi közügyekre, a város vitális problémáira vonatkozó feljegyzésre bukkanhatunk. S ahogy haladunk előre időrendben, egyre gyakrabban tapasztalhatjuk, miként hatottak a világ- és birodalmi politika eseményei a centrumoktól oly messze eső Tisza-parti kisváros mindennapjaira. Egyre több a panasz a város hivatalnokainak és polgárainak részéről is, melyek a súlyos történelmi idöket kárhoztatják a megromlott életkörülményekért. Általános pénztelenség és elszegényedés jellemezte a korszakot, amelyben jegyzőkönyvünk vezetettett, s ilyen körülmények között került sor a bíróválasztásra is:

„Die 5. Nov. 811 Tettes Szalmásy Ferenc Districtualis Kapitány, helybéli Senator Gyeorgyevics Dömötör, és Maroczy Chrystoff Feő Notarius Urak Branovacsky Simony és Jankovics Mártony Tanácsnok Urak jelen léteekben Biró Választás tétetett, melly **alkalmatosság** alatt, egygyenlő **akarattal** Zolnay Jakab kiis meg holt Biró hivatalylyát mult Esztendőben bé töltötte, gyors, és helyes szorgalmatosságaira nézve Birónak választatott, és meg erősítetett. Contributionalis szedőnek Tima Branovacsky, Uraság Szedőjének Györe Jősef, Város Gazdájának Lalic Josef, Mezei Birónak Peter Vukov, Uczák **Comissáriusának** Tripolszky Mihály, Kocsik **Comissáriusának** Arzen Vukov, **Insurect Cassernek** Szeles Mátyás választattak.”

A pénz elértéktelenedése folytán egyre nehezebb helyzetbe kerültek az iparosok, mesteremberek, a szegényebb középréteg tagjai is. Az áru, az alapanyag mind drágább lett, ráfizettek az üzletekre, s nemegyszer végső kétségbeesésükben a városhoz fordultak kölcsönért, segítségért, adójuk fizetésének halasztásáért, ahhoz a városhoz, amelynek kasszája ugyancsak üres volt, maga pedig szegény, mint a templom egere:

(29. August. 812.) „Baderkiz György Úr, és Bizzeg Ferencz Mészárszék Arendásai azon könyörögnek, mivel az mustoha, és drága idöknök forgása véget, Marhát nagy Kárjukkal kellett venni, és így Hussal publicumot el látni, hogy fél Esztendőkre segitségül bizonyos számú summát önkük adni az Kösség ne terhellne.

*

Egyenlő akarattal az Arendás Uraknak 4000 *Fok* ó Bankókban Interes nélkül, az az, Kinek Kinek 2000 *Fkat* fél Esztendőre olly fel tételek alatt ígértettek, hogy ezen Tőke pénz valami jó Tévőül Interesre fel kéretettnek, ennek interese az Kőzönséges város Cassájából fizetődgyön, ki emellet pedig Arendás Uraknak meg hagyatik, hogy a széket marha hussal, elegendő képpen el lássák.”

De még a „mostoha időknek forgása” alatt is akadtak emberek, akik szívükön viselték a művelődést, szülővárosuk történetének legszebb lapjait megíratatták volna. Íme egy elismerésre méltó kezdeményezés:

(25. July. 814.) „Mihálkovicz Antal Városunk Notariusua, azon Plannumotskát rólla szöllő könyvel egygyütt, mely 1697-iki Esztendőben Szenta alatt történt, szerentsés ütközetrül környül állásossan Német nyelven szól, oly Hazafy szeretetbéli Kérelemmel eleibénk terjesztette, hogy azon Mappátskát nem csak ezen város, hanem egész Nemes Districtus diszszére, és örökös emlékezetére, egy tudós ember által, nagyobb Raizolásban, Város Kölcségével ezen Szenta Várossának meg szereztetnek.

*

Előbb említett Notariusnak Hazafi indulattya oly fel jegyzéssel helyben hagyattatik, hogy eö egy Város Esküttyével Nemzetes Vecky Istvány Urat, Szeged várossa föld Mérőjét ezen örökös emlékezetre méltó munka végben vitelére hozzá járulandó ezen Hadrul szolló Magyar nyelven Könyvecskékben foglalt környül állásos le írásával egygyütt meg kérjék, és erre kívánandó költségek, az Város Cassájából, előbb említett fáradozó Urnak ki fizetessen, melly végzés jövendőbéli Biráknak is meg tartása végett, fel jegyezteni rendeltetik.”

A szegénység és nyomorúság jelei is megmutatkoznak. Ez derül ki a következő szövegből.

„Die 2. Oktob. 815 Tekéntetes Radisity Istvány Szolga Biró Úr jelenletében az Koldusok megvizsgálása végebe vitetett, 's következőknek Alamizsna szedés megengettetett.

1. Horváth Nyalka Ferentznek petsét adatott mivel jól erőbe volna Kereszt hordozónak, 's Orgona Széj húzónak meghagyatott, 70 Esztendős pópista. 2. Oplatán Fehér Mihályné Sánta 79 Esztendős pópista. 3. Oplatán György Vak mind a két szemire elébenyinek fia. 4. Juhász Istvány 80 Esztendős. 5. Mátá Katasity Tsonka 59 Esztendős pópista. 6. Barna Mátyásné Söket 60 Esztendős pópista. 7. Kiss András Sánta 60 Esztendős pópista. 8. Szilágyi Judita Nyomorult 70 Esztendős pópista. 9. Forgáts Ilona Vak 60 Esztendős pópista. 10. Nemoj György 70 Esztendős pópista nyomorult. 11. Soos Ruzsi 38 Esztendős pópista mind az két szemire Vak. 12. Ruzsa Maris Sánta 38 Esztendős pópista. 13. Láza Bózsín 60 Esztendős Ó Hitü. 14. Pál Pál nyomorult 50 Esztendős pópista. 15. Király Gergely R. Caht. 72 Esztendős. 16. Horváth Kata 70 Esztendős pópista. 17. Anik András Sánta 30 Esztendős Házás pópista. 18. Burkus Szabó Mártony. 19. Szabados Kalára. 20. Platnyik Örzse. 21. Bálint Barna. 22. Pulitska Gábor.”

Bizony, sok koldusa volt a városnak. Szociális segély nem lévén, a hatóság legfeljebb annyit tehetett értük, hogy alamiznaszedésre, kéregetésre feljogosította őket. Hivatásos koldusok lettek. Az alábbi idézet is az anyagiak hiányát bizonyítja, más vonatkozásban:

„Ezer Nyöltz Száz tizenötödik Esztendei Karátsony havának 9. napján Zsivanovity Péter, Zólnay Jakab, Zubanovity Istvány, Gazdag Mihály, Szlavnity Márko, Zabos József, M. Kuti Nagy Mihály, Rigyitsky János és Tary Mihály Esküttek jelen létükben Privilegiált Szénta Várossába Tanács Üllés tartatott melly alkalmatosságal e következők

el végződtek. Minthogy az Mostoha időnek szakadhatatlan mivoltára, és szörnyön fel-
emeltetett drágaságára való nézve az Város dolgában kiküldetett Nótáriusoknak, és Es-
kütteknek tsekély Diurnumokkal szoros időre való nézve önnön magok Kára nélkül ki-
nem mehetnének, legalább ut által mellyben a Köz dolgokban kiküldve foglalatoskod-
nak uti Kültségek az Város Cassából fizetessenek, az illetü helyen alázatossan megkére-
tessen.

*

Ezen Városnak az olyan dolgok elvégzésére hatalma nem lévén Notarius hivatalnak,
hogy ezen tárgyban az leg közölőbb tartandó Uraság Székire alázatos könyörgő Levelét
Város részéről Készétje meghagyatatik.”

Szegény az eklézsia, mondhatta a zentai pravoszláv pap is. Nem volt miből két haran-
goszót fizetni, azaz munkaerő-fölösleg jelentkezett:

(Ugyanaz napon) „Eleibenk terjesztett Tisztelendő Görög Óhitü Plebanos Popovity
György levelére melyben az időnek szoros környüállásokra való nézve, hogy midön
Két harangozóra Templomnak szüksége nem vólna, e tárgyban mind az Város mind pe-
dig Templom Cassájának eddig viselt terhe megkönnyebítesen, Jurisin Mityot, amely
Templom beli dolgoknak elvégzésére nem elégtelen Templom Harangozójává Eszten-
dei bérnek valamivel tehendő megnagyobításával ajánlja.

*

Melyre az ajánlott Jurisin Mityó Város Cassájából Esztendöbéli Száz ötven forintok-
nak fizetése és 200 Kéve főtöire való Nádnak ajánlása mellett Templom fiának megerösi-
tetik.”

Bajba jutott a város 1816 elején, hiszen nem volt elegendő pénze az ott elszállásolt ka-
tonaságot meg annak lovait eltartani. Dönteni kellett, vajon az ügyis magas adókat nö-
veljék-e, vagy valami más módon jussanak terményhez, mellyel a katonaságot kénysze-
rültek ellátni. Nos, a helybeli tanács okos megfontolással ez utóbbit választotta. A város
tulajdonában levő földekből adott bérbe, hogy a kecske is jól lakjon meg a káposzta is
megmaradjon. Viszont a bérlőknek meghatározott mennyiségű terményt kellett a föld-
használat fejében beszolgáltatniuk. A pénz egyébként is vesztette értékét, logikusnak
tűnt, hogy a stabil értékű búza és zab mellett döntöttek 1816. január 9-én:

„Ez alkalmatossággal ugyan minthogy mostoha időnek szüntelen és szakadatlan vi-
szontagságaira való nézve, ezen Város az behelyeztendő Katonaságnak Kitartására Kész
pénznek hiányossága miát elégtelen vólna; és mind azonáltal, mivel az szükséges élel-
met, az az Buzát, és Zabot okvetlen megszerezni Kintelenítene.

*

Azon Községnek jelenlétében, hogy ezen szükségnek meg pótlására minden Sorsu
Lakosok, akik tavaszra Kukuritzával, Zabbal, és Árpával bevetendő a Kiis Járási Föld-
bül rész venni, és szántani akarnak, azok minden Lántz Földtül egy véka Buzát, avagy 3

véka Zabot meg hozni tartozni fognak, pénzért pedig amint eddig szokásban volt azon földből senkinek nem fog adatni, mely-is fen említett Községnek jóvá hagyásával meghatározottat.”

Nem sokkal később, 1816. február 4-én az általános drágaság közepette, az újabb devalváció küszöbén növelni kellett az állami hivatalnokok fizetését. Erről így számol be a jegyzőkönyv, szokásos panaszkodó, siránkozó módján, mellyel úgymond jogi alapot is teremtett a „funkcionáriusok” béremelésére:

„Mivel múlt Esztendei Habzó időnek környölállása véget Tettes Uraság Széknek egyes végzésébül Város előjáróinak Tanítóknak és Szolgáiknak Esztendő bérek másfél annyival mint eddig fel emeltetett, 's minden élelembéli, 's más város részére bé vasazoltatott szükséges eszközöknek árával ollyá annyira az Város Cassája meggyengéttetett, hogy múlt Esztendei Külségére való nézve, oly nagy szükségnek megpótlására város külségeire Teszendő pénzeket még annyira nagyobítani szükséges.

Ezen szükségnek megpótlása, vagy Kivetés által, vagy pedig Járásbul kiosztott Föld jövedelmébül jónak találtatván, megerősített mely elintézetére Majoros György, Gombos Lörintz, Kazintzy Imre, Fabijánkovity János, Zubanovity Lukats, Vuity János és Obradov Koszta kiküldetnek, hogy ahol legalkalmatosabnak találják lenni, annyit az Járásbul kiosztásra kijegyezzenek, hogy annak be jött jövedelmébül az Város Cassája helyre álitasson, bejött Summát pedig Gazdag Mihály Kasser jövendőbéli számadásakor adand befog szedni.”

„Die 30. Martis 816 Mind anyi Birák Szimó Branovatsky, Rigyitsky György, Jankovits Mártony, Ozsgyányi Istvány, és Fabó Antal Consultor Urak, Majoros György, Koszta Obradov, Polyák Istvány, Györe Jósef, Józtó Vuity, Ujházy Ferentz Külső Tanácsosok jelenlétekben akarattal végződött.

Mivel hirteltetnék az hogy Birák az Szállási Birtokos 's Jóságos Gazdák sérelmével már 3000 Lántz földeket kiosztottak, 's némelyek 50 's több Lántz földöket kiváltottak volna ennek rendes megtartása véget meghatározottat.

*

Hogy ezen belső Járáson kivált a kölső Járásokban ugy mint az Kopasz Szállásánál 400, Adai Határnál 100, Kanisai Hármas Határnál 200 Lántz, Gyentároson pedig 400, vagy 500 Lántz Földöket így összesleggel 1200 Lántzoknál több Ki ne vágatasson ezekbül pedig Szegevény Sorsu Embereknek legfőbb 3 Szállási Gazdáknak pedig 6 Lántz Kiosztasson hogy ha föld ezen meghatározott Lántzokbul Kimaradna, többet Kivánóknak Gyentároson adassék: mely határozás Biráknak sinor mértékül feljegyezni rendeltetik.”

Nem volt elég „az szörnyőlséges” történelmi időknek „környölállása”, az isten is verte őket, elemi csapásokat küldött a vidékre. Tovább növekedtek a gondok, szaporodtak a problémák:

„Die 25. Augusti. 816 Branovatsky Simony, és Ozsgyányi Istvány Consultor Urak, az Birák, és az választott Külső Tanács jelenlétiben az Katonáság tartása véget Következendő rendelés tétetet.

*

Mivel ezen Esztendőben az Széntai Határnál nagyobb része Jég által ugy öszve verekett minden termineyi, hogy lehetetlen némelyeknek reá vetett Repartitiot megadni, azért találatott hogy az Járásokbul Kiosztott Földökbül be vett Sumából Természetmények vétetessenek, 's abbul a Katonaság tartassék."

Érdemes felfigyelni arra, hogy amíg a századelőn alig-alig volt bírósági per, a gazdasági gondok növekedésével a tízes években már egyre több a jegyzőkönyvi feljegyzés. Amíg régebben elég volt havonta egy-két ügyet elintézni, ebben az időben már naponta jelentek meg „panaszolkodók”, négy-öt pert is lefolytattak. S mind többször ült össze a tanács, hogy a kizárólagos városi közügyekkel foglalkozzon. S hiába tartotta úgy a nép, hogy a bíró, a pap meg a tanító a legtisztéletreméltóbbak, a legnagyobb urak, az alábbi jegyzőkönyvi kivonat tanúsága szerint az oktatásügy, a tanügy akkoron sem dúskált javakban, mi több koldusboton tengődött:

(Anno 817 die 21. Septembris) „Ez alkalmatossággal az Községhez írásképen a végett be nyujtott Schmidt Antal első Osztálybéli Tanító Könyörgése felvétellett, hogy már 6 Esztendők alatt Esztendöként 200 Fk álló fizetésébül lehetetlen nékie tovább élélni, és hogy a Község által fizetése jobbulása megnem ígértetik. Kínszeritetni fog élélme jobb sorsát máshut keresni; azért Kéri, hogy a Város Kaszálójából fél Sessio Földött, és már egyszor nékie megégért 2 Öll fát resolváltatni, 's végzést Kiadatni.

*

Mivel hogy mind ekkoráig, Könyörgő Tanitónak Détséretes Tanítója 's vele született Természetére való nézve az ártatlan Gyermekekkel való okos, és tsendes bánása olly igen ösméretes volna, hogy jóll Tanítóval Széna Városunk méltan ditsekedhetik az gyermekekkel való jól bánása önként az ártatlanságokat vonzotta, hogy az oskolába járandó Tanítványai az második osztály béli oskolai Tanítványokat 6 anyni Számmal fölözné, így az második Tanító Kötelességénél három anyni Szolgálatot végbe vinni tapasztaltatott; tehát hogy illy érdemes ffiu Kiis közül Természetire, 's Köteleségbe végbe hajtására való nézve Tanitónak alig találatna, hogy tehát ezen Tanító továbbra-is letartasson, 's nagyobb Kedv-is tartására ösztenezteszen mind az Két Kösségnek egy értelmével, 's akaratyával meghatározatott, hogy az Könyörgő Tanitónak az Város Kaszálójából fél Sessio Föld úgy kivágatasson, hogy mindéig ezek után-is az Első osztály béli Tanitónak maradjon, 's azt használhasson, ami pedig az már ígért 2 Öll fának megadását illeti, mivel mind az 3 Tanítóra jövendőben háromlana, annak megadásával az Község Kassájátis terhelhetnék, mostanság azon fa Kiszolgáltatásatul az Előjárók eltiltanak, hanem évégett az Tanitónak Kérésére jobb időkre halasztatott. Mely végzés az Tanitóknak bátorságára feljegyezni, 's helybe hagyás végett T. Nemes Magistratussal Közlenni rendeltetett."

Akármenyit túlórázott is szegény érdemes tanító, a város úgymond kiszúrta a szemét egy kis darab kaszálóval. És most végezetül csak egy számvetést meg összehasonlított tegyünk a már olvasottakkal. Derék tanítónk felpanaszolja, hogy hat éve ugyanaból a fizetésből él, márpedig tudjuk, hogy ez idő alatt kétszer is kemény devalválás volt. Az ismertetett adatokból könnyen kiszámítható, mennyivel csökkent vásárlóképesége, életszínvonala.

A feljegyzésekben találkozhattunk a város kebelében már meglévő két község említésével is. Nos, az egyik a magyar, a másik pedig az óhitű, azaz a szerb község volt, amelyeknek képviselői teljes egyetértésben hozták meg határozataikat. Ugyanaznap arról is döntöttek, hogy szerződést kötnek egy vályogvető, téglakészítő mesterrel, hiszen az anyagi gondokkal küszködő város azért építkezni is szeretett volna. Íme tehát a zentai téglagyár őse, mely építőanyagot szolgáltatott, s elsősorban a város részére; magánszemélyek csak azután vásárolhattak, mikor a köz szükségleteit kielégítette az illető téglakészítő.

„Ezen alkalmatossággal mind a két Kösség egy értelmével ezen az Esztendőben Téglamesterrel tett Contractus értelme szerént ki égetett 200 Ezer Téglának minden ezre 30 fkon ugy meghatározatott, hogy Kuzman Sztojanov ezekből rendelt szármad akarkinek előre fizetés mellett Téglákat, de hitelbe senkinek adni ne merészelyen, 's annak idejében az Kösségnek mind Tégláról, mind pedig pénzről számot fog adni, mely végzés, és szoros megtartás miatt feljegyezni rendeltetett.”

Végezetül pedig – akár érdekességként is – idézzük azt a bejegyzést, mely arról tanúskodik, hogyan „fordították” még a temetőfüvet is a templom javára. Mert szegény ember vízzel főz, szegény eklézsia füvet árul:

„Anno 817 die 1^a Junis Gazdag Mihály Biró, Zolnay Jakab, Györe József, Lality József, Peter Zsivánovity Esküttek, és Miháلكovity Antal jelenlétében Szabó Páll Templom Atya Kéri hogy mind az Két Templom előtt, az Pápista Temetükben lévő füvek többet ígérőknek eladassék.

*

Mivel mind ekkoráig tsupán tsak az Tsöszök magok hasznokat Templom Kassa Kárával huszták, ezek után minden Esztendőben eladatni, 's bevett pénzt Templom számára fordítatni találatott, mely üdvességes intézett, mind a Két Templom előtt hirdessen ki 's mai Délutánni nap 3 óra után többet ígérőknek eladatasson, mely intézet feljegyeztetni rendeltetik. Ugyan azon napon fent megnevezett Birák jelenlétében Dob Szó alatt többet ígérőnek Samuel Habringnak négy Száz forintokon ugy eladatott, hogy ezen Summa pénzbül Tsöszök részére Kinek Kinek 20 Ftok mai napig, Sz Mihály napig pedig egyik Tsösznek 10 Ftok adassanak, az Templom Cassájában 350 Fk által adatni fognak.”